

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

У статті досліджено питання запровадження кластерної моделі розвитку туризму територіальними громадами міст України. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади формування туристичних кластерів з метою активізації туризму, який визначає місце країни у високоінтегрованому світовому господарстві.

Ключові слова: кластерна модель, рекреаційний потенціал, місцеві бюджети, міста-партнери, конкуренція, туристичний продукт, якість життя, історичні міста, туристично-інформаційний центр, розвиток підприємництва.

В статье исследованы вопросы внедрения кластерной модели развития туризма территориальной общественностью городов Украины. Обоснованы теоретико-методологические аспекты формирования туристических кластеров с целью активизации туризма, который определяет место страны в высокоинтегрированном мировом хозяйстве.

Ключевые слова: кластерная модель, рекреационный потенциал, местные бюджеты, города-партнёры, конкуренция, туристический продукт, качество жизни, исторические города, туристическо-информационный центр, развитие предпринимательства.

In the article the question of the cluster model of tourism developing provided by territorial Ukrainian cities communities is investigated. Theoretical and methodological aspects of tourist clusters forming with the purpose of activation of tourism which determines the place of the country in the highly integrated world economy are considered.

Key words: cluster model, recreational potential, local budgets, cities-partners, a competition, a tourist product, quality of a life, historical cities, it is tourist-information centre, business development.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності економіки України свідчить про необхідність пошуку шляхів, орієнтованих на оптимізацію просторової структури та відносин між органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання на землі, науково-дослідними установами, інвесторами, з метою створення умов для стабільного розвитку за рахунок ефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Одним із механізмів розв'язання цього завдання є кластерна модель об'єднання суб'єктів підприємництва в межах певного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У економічній і спеціальній літературі поняття «кластер» має різні тлумачення, але головна ознака – об'єднання окремих елементів і компонентів в єдине ціле для виконання у взаємодії певної функції або реалізації поставленої мети. У перекладі з англійської мови кластер означає «пучок», «скупчення», «група» [7].

Методологічним основам кластеризації у сфері туризму присвячені праці Майкла Портера

[5], який визначив чинники кластерної моделі, що створюють реальну можливість поліпшення загального рекреаційно-туристичного стану території. Наукові дослідження інших вчених [6] присвячені розвитку внутрішніх та зовнішніх функціональних структур кластерів, етапам їх створення та адаптації до нових умов розвитку продуктивних сил регіонів.

Значний внесок у методологію розвитку кластерів зробили інші вчені-економісти [1-3, 10], які розглядали можливість їх застосування в національній економіці України.

Щодо сфери туризму, який проголошено як пріоритетний напрям розвитку економіки України [4], то поки що не має методики організації кластерних структур, через що утворення кластерів на різних ієрархічних рівнях – регіональних, локальних – проводяться на основі узагальнених окремих публікацій зарубіжних авторів, представлених у спеціальній літературі, яка часто не досяжна широкому колу зацікавлених у цьому громадян України.

Власне, авторське наукове бачення розв'язання найбільш дискусійного питання щодо організації кластерних структур у туризмі і представляє актуальність цієї публікації.

Метою статті є узагальнення та поглиблення методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо запровадження кластерної моделі розвитку туризму територіальними громадами міст півдня України.

Автор поставив перед собою завдання дослідити ефективність кластера, його привабливість, здійснюючи науково-обґрунтовану оцінку можливостей раціонального використання рекреаційного та історико-культурного потенціалів півдня України.

Виклад основного матеріалу. Перша спроба впровадження кластерних моделей в Україні знаходить своє відображення на Хмельниччині ще в 1998 році, у результаті чого в 2001 році створюється туристичний кластер «Кам'янець». У цілому, кластеризація нині впроваджується в Україні дуже повільно через відсутність наукової методології її створення, хоч деякі зрушення в цьому напрямі вже є. Прикладом цього є ідея створення регіонального туристичного кластера на півдні України в контексті проекту «Запровадження кластерної моделі в розвитку туризму територіальними громадами міст півдня України».

У цьому зв'язку заслуговує на увагу місто Вознесеньск, яке відрізняється унікальними природними багатствами, мальовничою природою, сприятливими кліматичними умовами для відпочинку та занять різними видами туризму. Тому розвиток туризму є одним із пріоритетних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування цього міста. Для чого і прийнята «Програма розвитку туризму м. Вознесеньска на 2003-2010 роки», стратегічною метою якої є створення туристичного продукту, здатного задовольнити туристичні потреби населення і забезпечення на цій основі комплексного розвитку міста. З метою збереження історико-культурної спадщини затверджено «Стратегічний план економічного розвитку м. Вознесеньска «Вознесеньск-2010», який включає підпрограму «Розвиток фізичної культури та туризму в громаді».

Пошук шляхів реалізації цих Програм і Планів зніціював створення Вознесенської міської громадської організації «Туристичний кластер «Вознесенськ», метою якої є активне сприяння розвитку туризму в місті, створення умов щодо зацікавленості туристів, організації проведення спільних заходів та проектів розвитку туристичної індустрії. Зміст заходів на першому етапі передбачає:

- створення в містах півдня України туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- формування спільної програми розвитку туризму в містах-партнерах туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- організація туристично-інформаційного центру в м. Вознесенську;

- створення представництв туристично-інформаційного центру в містах-партнерах туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- просування туристичного продукту.

На наступному етапі передбачається:

- створення єдиного туристичного маршруту по «Південному туристичному кільцю» містами-партнерами одноіменного туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- просування туристичного продукту міст-партнерів туристичного кластеру;
- організація проведення підсумкової роботи.

Розглядаючи цей проект було враховано, що Вознесенськ – перспективне місто для розвитку туризму. Воно відрізняється унікальними природними багатствами, сприятливими кліматичними умовами для відпочинку та занять різними видами туризму. Це місто відрізняється надзвичайно цікавою історією свого минулого, хоча само по собі немає можливостей і ресурсів для самостійного розвитку туристичної діяльності. Ця проблема стосується всіх малих міст півдня України, хоча вони мають туристичний продукт, який можна пропонувати, рекламувати і врешті – продавати. Але цим містам самотужки важко зрушити з місця таку перспективну галузь, – як туризм. Для цього необхідна кооперація малих міст півдня України з метою розробки та впровадження спільних проектів з розвитку туризму та просування спільного туристичного продукту для зміцнення їх соціально-економічного потенціалу.

Туристичний маршрут по «Південному туристичному кільцю» повинен бути зорієнтований на системне ознайомлення туристів з найцікавішими сторінками історії малих міст півдня України, оскільки поодинокі об'єкти туризму, ізольовані туристичні маршрути несправляють враження з точки зору інформованості туриста.

Значною перешкодою на шляху до розвитку туристичної галузі є недостатність інформації про привабливість малих міст півдня України. Зважаючи на це, потрібно створити рекламний туристично-інформаційний центр в м. Вознесенську із представництвами в малих містах півдня України з метою пропагування природних багатств краю і можливості їх використання для відпочинку, історико-архітектурні пам'ятки, сприяючи тим самим розвитку економіки й соціальної сфери малих історичних міст.

З цього випливає, що проблема розвитку туризму виходить далеко за межі одного міста. Її можна розв'язати тільки за допомогою міжвладної та міжміської кооперації з активним залученням до розв'язання проблеми громадського сектора та малого бізнесу.

Реалізація такого проекту дозволить:

- відновити і зміцнити існуючу матеріально-технічну базу туризму;
- створити якісний туристичний продукт, здатний задовольнити потреби в ньому зацікавлених осіб;

- забезпечити комплексний розвиток туристичної сфери;
- створити додаткові робочі місця;
- виготовити високоякісну туристичну рекламу продукцію про туристичні можливості м. Вознесеньська та міст-партнерів туристичного кластеру;
- налагодити співробітництво м. Вознесеньська з містами-партнерами туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- поповнити надходження до місцевих бюджетів;
- створити туристичний маршрут по «Південному туристичному кільцю», розробивши вільну програму розвитку туризму;
- створити туристично-інформаційний центр в м. Вознесеньську;
- підвищити інвестиційну привабливість міста та міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;
- сприяти розвитку підприємництва в галузі туризму;
- підвищити рівень добробуту територіальних громад тощо. Результатом реалізації проекту буде зростання іміджу міст півдня України. При цьому суб'єктами (цільовими групами) проекту виступають: органи місцевого самоврядування; суб'єкти підприємницької діяльності; територіальні громади; туристи.

Підставою для визначення цільових груп є Конституція України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст», «Про туризм», Указ Президента України «Про підтримку розвитку туризму в Україні», «Державна Програма розвитку туризму на 2002-2010 роки», затверджена постановою Кабінету Міністрів України, постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи подальшого розвитку туризму».

Реалізація проекту буде здійснюватись завдяки:

- співпраці виконавчого комітету міської ради м. Вознесеньська із Вознесеньською міською громадською організацією «Туристичний кластер «Вознесеньськ»»;
- співпраці виконавчого комітету міської ради м. Вознесеньська з виконавчими комітетами міських рад малих міст-партнерів;
- взаємодії усіх ланок суспільного життя – органів місцевого самоврядування і бізнесу, громадських організацій, мешканців міста.

Комплекс заходів проекту на початковому етапі передбачає:

1. Створення малими містами півдня України туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

1.1. Розроблення та підписання Меморандуму про створення туристичного кластеру «Південне туристичне кільце», розроблення Статуту та організація зборів засновників туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

1.2. Державна реєстрація туристичного кластеру.

2. Розроблення Програми розвитку туризму туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

3. Створення туристично-інформаційного центру в м. Вознесеньську.

3.1. Визначення приміщення під туристично-інформаційний центр.

3.2. Матеріально-технічне забезпечення роботи центру: придбання оргтехніки, обладнання, інвентарю тощо.

3.3. Кадрове забезпечення.

4. Створення представництв туристично-інформаційного центру в малих містах-партнерах туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

4.1. Визначення приміщення під представництва туристично-інформаційного центру.

4.2. Матеріально-технічне забезпечення роботи представництв.

4.3. Кадрове забезпечення.

5. Просування місцевого туристичного продукту.

5.1. Збір та систематизація інформації про туристичні можливості м. Вознесеньська.

5.2. Створення туристичного буклету та компакт-дисків про туристичні можливості м. Вознесеньська.

5.3. Створення відеофільму про історію, культуру та природу. Наступний етап передбачає:

1. Створення єдиного туристичного маршруту по «Південному туристичному кільцю» малими містами-партнерами туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

1.1. Відвідування історичних та найцікавіших місць малих міст-партнерів туристичного кластеру.

1.2. Відео- та фотозйомка історичних та найцікавіших місць, які ввійдуть у єдиний туристичний маршрут.

1.3. Розроблення єдиного туристичного маршруту по «Південному туристичному кільцю» малими містами-партнерами туристичного кластеру.

1.4. Виготовлення схеми-карти маршруту.

2. Просування туристичного продукту малих міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

2.1. Збір та систематизація інформації про туристично-рекреаційний потенціал малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.2. Створення буклету про туристичні можливості малих міст-партнерів, які входять до туристичного маршруту.

2.3. Створення компакт-диску про туристичні привабливості малих міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

2.4. Створення відеофільмів про історію, культуру, природу малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.5. Створення спільної веб-сторінки м. Вознесеньська та малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.6. Участь в національних та міжнародних виставках.

2.7. Організація презентацій.

3. Проведення підсумкової роботи.

Розроблені нами заходи знаходять своє відображення в практичній діяльності, а саме:

1. Створено туристично-інформаційний центр в м. Вознесеньську.

2. Розроблено спільну Програму розвитку малих міст-партнерів туристичного кластеру.

3. Створено туристичний маршрут по «Південному туристичному кільцю».

4. Видано збірник за результатами роботи.

При цьому розподіл функцій організацій-партнерів у реалізації проекту та обґрунтування ролі кожного партнера виглядає наступним чином.

Виконавчий комітет Вознесенської міської ради:

1. Розробляє Статут туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

2. Організує збори засновників туристичного кластеру та здійснює його державну реєстрацію.

3. Виділяє приміщення для туристично-інформаційного центру.

4. Збирає інформацію про стан туристичної індустрії малих міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

5. Вирішує питання з видання буклетів, карт та іншої рекламної продукції з туристичних привабливостей малих міст півдня України.

6. Створює та поповнює комп'ютеризовану інформаційну базу даних.

7. Здійснює зв'язок поміж учасниками проекту.

8. Забезпечує часткове співфінансування.

Вознесенська міська громадська організація «Туристичний кластер «Вознесенськ»:

1. Збирає інформацію про туристичні можливості м. Вознесенська.

2. Сприяє розвитку туризму в м. Вознесенську.

3. Співпрацює з туристичним кластером «Південне туристичне кільце».

4. Здійснює просування місцевого туристичного продукту.

На завершальному етапі виконавчі комітети міських рад міст півдня України:

1. Виділяють приміщення під представництва туристично-інформаційного центру.

2. Надають необхідну інформацію про туристично-рекреаційний потенціал міст.

3. Формують пропозиції до Програми розвитку туризму в містах.

4. Здійснюють часткове співфінансування.

5. Залучають до спільної діяльності працівників виконавчих органів міських рад та суб'єктів підприємницької діяльності.

До колективу, що здійснюватиме проект, входять три особи:

1. Керівник проекту – здійснюватиме координацію всіх напрямів підготовки та реалізації етапів Проекту.

2. Головний бухгалтер – буде відповідальним за складання фінансових звітів та бухгалтерської документації, контролюватиме використання коштів, призначених на реалізацію Проекту.

3. Особа відповідальна за технічну сторону Проекту.

Цей колектив у випадках необхідності зможе залучати відповідних спеціалістів для організації роботи.

Результатами реалізації проекту в короткостроковій перспективі є:

- створення туристичного кластеру «Південне туристичне кільце», у рамках якого буде здійснене об'єднання міст-партнерів;

- організація туристично-інформаційного центру, з метою створення інформаційної бази даних про туристично-рекреаційний потенціал м. Вознесенська та міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце» з перспективою реалізації місцевого туристичного продукту та туристичного продукту міст-партнерів;

- виготовлення високоякісної туристичної рекламної продукції.

Віддалена перспектива реалізації проекту передбачає:

- забезпечення комплексного розвитку туристичної сфери міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;

- співробітництво з малими містами півдня України;

- розвиток економіки міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце»;

- забезпечення зайнятості населення шляхом створення додаткових робочих місць;

- розвиток бізнесу в галузі туризму;

- підвищення добробуту територіальних громад;

- поповнення надходжень до місцевих бюджетів;

- підвищення інвестиційної привабливості та зростання туристичного іміджу міст-партнерів туристичного кластеру «Південне туристичне кільце».

Для органів місцевого самоврядування розвиток туризму буде сприяти підвищенню інвестиційної привабливості міста, зміцненню економіки, розвитку народних промислів, сувенірної продукції, створенню додаткових робочих місць, поповненню міського бюджету, сприятиме реалізації товарів місцевих товаровиробників та утриманню міста в привабливому стані.

Для суб'єктів підприємницької діяльності – створить додаткові можливості розвитку бізнесу, його нових напрямів та можливостей просування товарів і послуг, сприятиме прогресу та розвитку конкуренції.

Для територіальної громади – туризм сприятиме поліпшенню якості життя, місто стане більш охайним, естетичним, безпечним, збільшиться якість та кількість послуг, комфортність проживання в ньому.

Для туристів – будуть відкриті привабливі туристичні ресурси міст, які раніше для них були недосяжними.

Успішну реалізацію проекту можна очікувати за умови його фінансування в сумі 221 тис. грн. Основним джерелом фінансування повинні бути кошти Державної туристичної адміністрації України в сумі 100 тис. грн. та кошти місцевого бюджету – 36605,0 грн.

Після створення туристичного кластеру «Південне туристичне кільце» передбачаються внески міст-партнерів на реалізацію другого етапу цього Проекту в сумі 78395,0 грн.

Висновки. В Україні активно формуються кластерні технології в багатьох сферах національного господарства. Причому, економіка України та окремі її регіони й суб'єкти діяльності готові до сприйняття кластерних технологій та їх практичного застосування.

Автор сподівається, що перша кластеризація туристичної сфери півдня України поживить рекреаційно-туристичну діяльність та стимулюватиме

розвиток інших виробництв національного господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ван Циншен, Топчиев А.Г. Теоретические и методологические аспекты рекреационной географии: современный подход // Укр. геогр. журнал. – 2003. – № 1. – С. 46-48.
2. Ван Циншен, Топчиев А.Г. Устойчивый туризм и экотуризм: тенденции и проблемы развития // Устойчивое развитие экологического туризма на Черноморском побережье. Сб. материалов симпозиума. – 2003. – С. 241.
3. Заболотний В.З., Лисецький Ф.М., Молодецький А.Е. Миколаївська область: географічний словник-довідник. – Миколаїв, 1995. – 160 с.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. № 1282 – IV.
5. Портер М.Э. Конкуренция: Учебное пособие. Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. – 496 с.
6. Пойтченко К.А. Кластеры как фактор структурирования экономики // Стратегія економічного розвитку України. К. – КНЕУ. – 2001. – Вип. 7. – С. 623-628.
7. Скаловская О.М. Терминология в географии. Учебное пособие. – М.: Мысль, 2001. – С. 45.
8. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры. Укр. контекст. – К.: Логос, 2002. – С. 146-174.
9. Стеченко Д.М. Кластеризація підприємств в умовах формування конкурентного середовища // Теоретичні та прикладні питання економіки. Зб. наук. праць. КНУ ім. Шевченка. – 2003. Вип. 2. – 374 с.
10. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 774 с.

Рецензенти: Семенов В.Ф., д.е.н., професор,
Верланов Ю.Ю., к.е.н., професор

© Горлачук В.В., 2009

Надійшла до редколегії 18.05.2009 р.